

ЗАТВЕРДЖУЮ

Генеральний директор
ДЗ «Національна історична
бібліотека України»

А.В. Скорохатова
_____ 2010р.

Концепція
розвитку Державного закладу
«Національна історична бібліотека України»
на період до 2015 року

Концепція
розвитку Державного закладу
«Національна історична бібліотека України»
на період до 2015 року

Концепцію розвитку Національної історичної бібліотеки України (далі НІБ України) на період до 2015 року (далі – Концепція) підготовлено на основі аналізу сучасного стану бібліотеки, її діяльності. Вона визначає цілі, їх пріоритетні завдання та принципи діяльності Бібліотеки, а також стратегічні напрями, механізми їх реалізації та очікувані результати.

Головною метою реалізації Концепції має стати утвердження модернізації НІБ України і на цій основі подальші якісні зміни у формуванні інформаційно-культурного простору та обслуговуванні користувачів; збереженні і водночас доступності документно-джерельної бази Бібліотеки.

Реалізація пріоритетів розвитку НІБ України передбачає підготовку довгострокових програм: «Збереження бібліотечного фонду НІБ України», «Книжкові пам'ятки у складі бібліотечного фонду НІБ України», «Створення страхового фонду на книжкові пам'ятки у складі фонду НІБ України», «Створення АБІС НІБ України» тощо.

Довгострокові програми розвитку Бібліотеки мають тісно пов'язуватися з контекстом світового розуміння ролі і призначення бібліотеки ХХІ століття – культурного, інформаційного та освітнього закладу і базуватися на тому, що:

- доступ до культурних цінностей та участь у культурному житті є фундаментальним правом людини;
- розвиток Бібліотеки взаємопов'язаний із процесами розвитку українського суспільства та базується на прозорому, правдивому висвітленні національної історії;
- **головним завданням діяльності НІБ України є формування фондів історичного профілю, створення всеукраїнського депозитарію історичної літератури; забезпечення доступу до інформації незалежно від місця її знаходження і зберігання за рахунок онлайн-доступу до зовнішніх ресурсів; науково – дослідна робота і науково-методична допомога бібліотекам держави з питань бібліотечного краєзнавства.**

ВСТУП

Бібліотеку засновано 1939 року на базі книжкових фондів Антирелігійного та Історичного музеїв для сприяння розвитку історичної науки і освіти.

Бібліотека набула статусу національної згідно з Указом Президента України від 30.09.09 р. № 780/2009 «Про надання ДІБ України статусу національної».

Державний заклад «Національна історична бібліотека України» Міністерства культури і туризму України є правонаступником «Державної історичної бібліотеки» (Постанова Ради Народних Комісарів УРСР №720 від 11.07.1939 р.), «Державної історичної бібліотеки Української РСР» (Розпорядження Ради Міністрів УРСР № 711-р від 27.07.1946 р.), Державного закладу «Державна історична бібліотека України» (Статут ДЗ «Державна історична бібліотека України» від 07.03.2007 р.).

Унікальність Бібліотеки полягає в тому, що вона – єдина в державі спеціалізована бібліотека історичного профілю.

З 1939 року і до сьогодні Бібліотека - велич мудрості та скарбниця історичних знань. Упродовж усіх цих років Бібліотека депозитарій історичної літератури, інформаційний, культурний, освітній та науковий заклад. В ній органічно поєдналися наука і культура, старовина і сучасність, її без перебільшення можна назвати **скарбницею України** - осередком духовності та культури; потужним знаряддям гармонізації суспільних відносин, важливим чинником інтелектуального, духовного та естетичного збагачення держави. Як центр бібліотечного краєзнавства й основне книгосховище НІБ України забезпечує з максимальною повнотою збір, бібліографування і доступ до даної інформації, веде науково-дослідну, просвітницьку діяльність.

У 60-70-х роках ХХ століття ДІБУ очолила роботу бібліотек України з бібліотечно-бібліографічного забезпечення підготовки 26-томного енциклопедичного видання «Історія міст і сіл УРСР». Підсумком цієї роботи стало створення «Зведеної картотеки матеріалів з історії міст і сіл України» яка систематично поповнюється і є науковим підґрунтям для науково-дослідної діяльності вчених істориків.

Упродовж сорока років Бібліотека готує і видає поточні та ретроспективні науково-допоміжні бібліографічні покажчики з історії України, які акумулюють в собі джерела для вивчення національної історії, де відображені здобутки і провали у подоланні радянського тоталітарного режиму, проблема «переписання історії», регіональної історії, історії української діаспори, збереження національної культури в умовах глобалізації тощо. Забезпечує суспільство вичерпною загальнодоступною бібліографічною і фактографічною інформацією з історії нашої держави з метою заповнення інформаційних лакун.

Фонд Бібліотеки нараховує понад 750 000 примірників 26 мовами народів світу. В складі фонду бібліотеки палеотипи, колекції книг кириличного друку XVI - XVII ст., книг гражданського друку XVIII - XIX ст.; література з історії мистецтв та ін. Ці книги тісно пов'язані з історією літописання, книгописання

та початку книгодрукування в Україні. У фонді зберігаються, поміж інших, книги Лаврського друку.

Частина книг, що становить надзвичайний науковий, історичний та загальнокультурний інтерес, є культурним надбанням нашої держави і входить до національного фонду України, постійно вивчається і досліджується науковими інституціями в інтересах сьогодення і прийдешніх поколінь.

Пріоритетним напрямом роботи Бібліотеки є відбір рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання, який створюється за Програмою ЮНЕСКО «Пам'ять світу».

Науковий аналіз та прогнозування подальшого розвитку історико-краєзнавчої бібліотечної діяльності на основі моніторингової технології вивчення її стану в обласних наукових універсальних бібліотеках України, апробації інноваційних технологічних та методичних розробок у галузі історичної бібліографії та історичного краєзнавства становлять основу науково-дослідної і методичної діяльності Бібліотеки.

Бібліотека співпрацює з вітчизняними та зарубіжними бібліотеками, науковими інституціями, освітніми закладами. Проводить міжнародні науково-практичні конференції, семінари, краєзнавчі читання. Бере участь в організації системи підвищення кваліфікації та безперервної професійної освіти бібліотечних кадрів.

I. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ПРОБЛЕМ

Стратегія розвитку інформаційного суспільства в країні ставить основним завданням збереження культурного надбання України і забезпечення доступу до нього, розвиток системи бібліотечних фондів на основі інформаційних та телекомунікаційних технологій, переоснащення їх в електронну форму.

Одночасно в НІБ України відбувається активний пошук шляхів перебудови в зв'язку з :

- збільшенням потреби користувачів в електронній інформації й послугах;
- незадовільним станом фонду бібліотеки, який не тільки фізично зношений, але й морально застарілий;
- реальним ризиком безповоротної втрати документного надбання (книжкових пам'яток), результати обстеження фізичного стану яких виявили необхідність проведення консерваційних і реставраційних робіт з метою продовження фізичного життя унікальних документів;
- глобалізацією, яка стирає самобутність, створює загрозу втрати національної ідентичності;
- недостатнім комплектуванням фонду Бібліотеки новими надходженнями, що веде до порушення конституційного права українців на вільний рівний доступ до інформації;
- невідповідністю матеріально-технічної бази сучасним очікуванням користувачів і бібліотекарів.

Розглядаючи інформаційні ресурси НІБ України як стратегічну складову всієї ресурсної бази бібліотек держави, від яких залежить соціально-

економічний і культурний розвиток, духовні основи здоров'я нації, ставимо за мету виробити стратегію модернізації Бібліотеки відповідно до вимог часу та користувачів бібліотечно-інформаційних ресурсів.

II. ПРІОРИТЕТНІ ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕКИ

Для досягнення стратегічних цілей і забезпечення своєї потреби в столітті знань з ефективного розвитку НІБ України важливо виділити шість векторів розвитку бібліотеки:

1. «Бібліотека для кожного науковця України»

Задача - підвищення доступності послуг та активне просування вичерпної, загальнодоступної інформації з історії держави.

2. «Бібліотека – сховище національної пам'яті»

*Задача - збереження і актуалізація унікального історичного надбання;
- складання фундаментальної ретроспективної бібліографічної інформації з історії України та введення її в науковий обіг.*

3. «Бібліотека електронного століття»

Задача - інтенсивне впровадження електронних технологій, досягнення розумного поєднання можливостей традиційної і електронної бібліотеки.

4. «Бібліотека - відкритий простір знань, спілкування, творчості»

Задача - орієнтація на вимоги і очікування користувача, надання умов для самореалізації особистості, вільного обміну думками та ідеями.

5. «Бібліотека для бібліотек»

Задача - удосконалення науково-методичної роботи з питань історичного краєзнавства.

6. «Удосконалення системи управління»

*Задача - комплексне підвищення кваліфікації кадрів НІБ України;
- розвиток матеріально-технічної бази.*

III. ШЛЯХИ І СПОСОБИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ, СТРОКИ ВИКОНАННЯ КОНЦЕПЦІЇ

1. Бібліотека для кожного науковця України

Із метою бібліотечно-інформаційного забезпечення наукових досліджень з історії України та історичного краєзнавства НІБ України планує :

- ✓ сприяти реалізації прав громадян на вільний доступ до інформації та користування цінностями національної і світової культури, науки та освіти;
- ✓ зібрати найповнішу універсальну колекцію національних і зарубіжних документів «Україніка»;
- ✓ забезпечити поповнення фонду згідно з профілем комплектування максимально повним репертуаром вітчизняних документів на основі обов'язкового безоплатного примірника видань історичної тематики; шляхом моніторингу інформаційних видань Книжкової Палати, зокрема бібліографічного покажчика «Нові видання України»; придбання документів за готівковий і безготівковий рахунки, документообміну, отримання в дарунок тощо;

- ✓ поповнювати фонд повним репертуаром поточної національної друкованої продукції, документами іноземними мовами, документами на електронних носіях, які висвітлюють науковий, культурний, інформаційний потенціал суспільства, відповідають визначеним завданням і профілю Бібліотеки;
- ✓ формувати фонд депозитарного зберігання на основі відбору і отримання з інших бібліотек і установ маловживаних документів історичної тематики, які мають наукову і художню цінність;
- ✓ вдосконалити і осучаснити процеси обліку бібліотечного фонду згідно зі встановленими стандартами, технічними умовами, іншими нормативними документами;
- ✓ на основі використання інноваційних бібліотечних технологій, удосконалення процесів наукового опрацювання власних документальних масивів, оперативно й повно висвітлювати результати аналітико-синтетичної обробки інформації в системі каталогів і картотек та глобальній інформаційній мережі.

2. Бібліотека - сховище національної пам'яті¹

Із метою сприяння розвитку науки, освіти, культури, здійснення міжнародної співпраці у формуванні та використанні світових бібліотечних ресурсів:

- ✓ провести роботи з упорядкування і раціонального розміщення бібліотечних ресурсів у чотирьох книгосховищах, із забезпеченням нормативних умов зберігання фонду і організації системи безпеки²,
- ✓ здійснити оснащення приміщень фондосховищ сучасними системами мікроклімату, пожежогасіння і пиловидалення;
- ✓ забезпечити необхідні умови для належного зберігання особливо цінних, рідкісних документів та колекцій, віднесених до національного культурного надбання завдяки маркировці і улаштуванню детекторних панелей в контрольно-пропускних місцях;
- ✓ виокремити фонд рідкісних і цінних книг із загального єдиного фонду Бібліотеки, створивши відповідні умови для забезпечення їхнього належного зберігання і охорони;
- ✓ здійснити реєстрацію документів, що підлягають внесенню до Державного реєстру національного культурного надбання України³;
- ✓ спрямувати зусилля на здійснення реставраційних робіт документів в рамках благодійної акції «Збережемо українську історію в українській книзі» та їхню оцифровку - як засобу забезпечення збереження на основі окремих спеціальних програм, проектів⁴;
- ✓ використовувати технології по прискоренню доставки документів із фондосховищ (установка конвеєрної системи).

¹ «Комплексна програма збереження фонду НІБ України»: проект, 2009 рік

² «Заходи безпеки та готовності до аварійних ситуацій і стихійного лиха в ДІБ України» на 2004 - 2006 рр. та 2007 - 2010 рр.

³ «План роботи зі складення реєстру рукописних книг, рідкісних і цінних видань з фондів ДІБ України» на 2002 - 2005 рр.; 2006 - 2008 рр.

⁴ «Комплексна програма збереження фонду НІБ України». Розділ «Створення електронної бібліотеки унікальних українських раритетів з фонду НІБ України». Проект

3. *Бібліотека електронного століття*

На основі нових підходів до невирішених питань і проблем Бібліотеки, передбачаються заходи з комплексного забезпечення бібліотечно-інформаційних послуг, максимального розширення функцій Бібліотеки в інформаційній сфері, що дасть можливість переорієнтуватися на випередження запитів, що ставлять перед історичною бібліотекою її користувачі:

- ✓ створити якісно нову систему обслуговування на основі актуалізації і наближення до читачів найцінніших документів, що включатиме організацію відповідних спеціалізованих підрозділів (виділити в самостійні підрозділи «Відділ історії України»; «Відділ соціокультурних комунікацій»);
- ✓ для підвищення ефективності використання українських інформаційних ресурсів, як важливої складової національного надбання організувати Центр бібліотечно-інформаційних послуг у складі «Відділу довідково-бібліографічної та інформаційної роботи» і «Відділу бібліотечно-інформаційних технологій» з метою надання споживачам інформації про матеріали за певною темою історичного періоду, про окремі події, факти, території, діяльність осіб. Крім того центр включатиме бібліографічну інформацію з питань історії України у міжнародні банки даних та інформаційні мережі;
- ✓ розширити діапазон бібліотечних довідково-інформаційних послуг, забезпечити обслуговування користувачів в автоматизованому режимі за допомогою електронного каталогу, надання доступу до Інтернету;
- ✓ взяти участь у реалізації державної цільової програми інформатизації «Національна електронна бібліотека України» Бібліотека – XXI ст.» з метою створення інформаційних ресурсів шляхом оцифрування унікальних і особливо цінних документів із наявних у фонді НІБ України з метою забезпечення їхнього зберігання і надання широкого доступу до їхніх електронних копій;
- ✓ створити систему надійного збереження та використання копій електронних документів, доступних у зручному для користувача вигляді через глобальні комп'ютерні мережі;
- ✓ створити нові автоматизовані робочі місця для користувачів (не менше 10);
- ✓ автоматизувати процеси підбору та видачі документів на паперових носіях.

4 *Бібліотека - відкритий простір знань, спілкування, творчості*

З метою сприяння доступності інформації про зібрання, колекції, складові частини документально-інформаційних ресурсів НІБ України для громадян інших країн:

- ✓ у межах своєї компетенції створювати сприятливі умови для збереження і розвитку культурних зв'язків з представниками української діаспори, асоціації україністики і національним комітетом істориків України, культурного обміну й співробітництва в галузі бібліотечної справи, виявлення і охорони документально-культурних цінностей, що мають значення для історії і культури народу України (за

- відповідними Програмами, в межах окремих Угод про співробітництво);
- ✓ активно розвивати документообмін із метою поповнення фонду бібліотеки документами з країн-партнерів України, необхідними для поповнення фонду «Україніка» згідно з правилами міжнародного документообміну;
  - ✓ здійснювати заходи щодо обміну інформацією про законодавчі акти з питань бібліотечної справи з метою висвітлення тенденцій розвитку культурного життя, історичних зв'язків, напрямів сучасних бібліотечнознавчих досліджень, формування і зберігання документальних ресурсів, асортименту інформаційних продуктів і послуг, використання інформаційних технологій; сприяти бібліотекам-партнерам у веденні бібліотечного обміну публікаціями про свою країну;
  - ✓ проводити спільно з науковими інститутами НАН України, Національною спілкою краєзнавців та іншими науковими інституціями науково-практичні конференції з актуальних питань бібліотечної діяльності; започаткувати проведення краєзнавчих читань з 2010 року;
  - ✓ розробити і затвердити програму соціокультурної трансформації Бібліотеки, яка включатиме проведення наукових, просвітницьких, освітніх і виховних заходів в «Клубі Історичної книги» з залученням наукового і творчого потенціалу м. Києва та держави. Створити спеціалізовану службу зв'язків із громадськістю;
  - ✓ забезпечити користувачів орієнтовною інформацією про структуру, номенклатуру послуг і умови їхнього надання;
  - ✓ систематично інформувати про діяльність Бібліотеки через засоби масової інформації;
  - ✓ розширити практику укладання двосторонніх угод про співробітництво з науковими і просвітницькими установами, благодійницькими фондами та тими, що здійснюють освітньо-гуманітарну діяльність;
  - ✓ впровадити систему додаткових і платних послуг, наблизивши їх до користувачів, зокрема, системи експрес-копіювання.

5 Бібліотека для бібліотек

Для активізації роботи з виконання державних і відомчих програм розвитку бібліотечної справи згідно з Законами України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про мови», «Основ законодавства про культуру», що передбачають запровадження терміну «історико-культурна спадщина» до наукового обігу:

- ✓ поглибити науково-дослідну і науково-методичну роботу в галузі історико-краєзнавчої діяльності;
- ✓ спільно з Інститутом українознавства імені І. Крип'якевича скласти фундаментальну ретроспективну бібліографію та створити комп'ютерну базу бібліографічної інформації «Історія України» на основі однойменного науково-допоміжного покажчика «Історія України» 1968-2015;

- ✓ проводити дослідження рідкісних, цінних і стародрукованих видань із фондів і колекцій Бібліотеки;
- ✓ проводити експертизу документів та надавати експертно-консультативну і науково-методичну допомогу юридичним і фізичним особам згідно з профілем діяльності Бібліотеки відповідно до угод з Державною службою контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України.

6. Удосконалення системи управління:

- ✓ приведення Структури НІБ України, штатного розкладу у відповідність до сучасних потреб (2010 р.);
- ✓ здійснення низки заходів із залучення додаткових коштів, через надання платних послуг на основі маркетингу, видавничої діяльності, залучення спонсорів (постійно);
- ✓ зміцнення ділових, економічних і культурних зв'язків Бібліотеки зі спорідненими інституціями, залучення фахівців до участі в роботі Бібліотеки (постійно);
- ✓ спрямування роботи з кадрами на якісний підбір персоналу, який відповідатиме необхідним професійним вимогам, буде здатний виконувати виробничі завдання та реалізовувати плани і проекти на належному професійному рівні, якісно і вчасно (постійно).

Для забезпечення відповідних умов обслуговування користувачів здійснюватиметься упорядкування і оснащення приміщень читацької зони, створення відповідних умов роботи в читальних залах, оснащення сучасними засобами автоматизації бібліотечних процесів передбачається:

- ✓ здійснити капітальний ремонт основних конструктивних елементів у всіх корпусах Бібліотеки;
- ✓ встановити охоронну сигналізацію в корпусах 23, 35, 85, згідно з проектом системи охоронної сигналізації, розробленим Управлінням державної служби охорони при ГУ МВС України в м. Києві;
- ✓ придбати необхідні меблі для службових приміщень, персональні комп'ютери, книжковий сканер для сканування українських раритетів, виставкове обладнання, транспортні засоби.

IV. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

В результаті реалізації Концепції буде створено новий рівень інформаційних ресурсів і матеріально-технічної бази НІБ України, адекватний потребам суспільства буде забезпечене максимальне використання потужного потенціалу в інтересах культурного розвитку, з'явиться більше шансів для партнерства.

Основними здобутками будуть:

постійний доступ користувачів до інформації;

- зменшення кількості відмов;
- збільшення обсягу електронної краєзнавчої бібліографії;
- створення резервних копій рідкісних, цінних та стародрукованих видань з метою збереження оригіналів

Реалізація концепції здійснюватиметься в три етапи:

Перший етап
2009-2010 рр.

- ❖ удосконалення регламентуючих документів. Розробка довгострокових цільових програм;
- ❖ створення електронної бібліотеки НІБ України;
- ❖ складання фундаментальної ретроспективної бібліографічної та комп'ютерної бази інформації з історії України спільно з Інститутом українознавства імені І. Крип'якевича;
- ❖ підготовка бібліографічного покажчика «Опозиційний рух 60- 80-х років: дисиденти, правозахисники

Другий етап
2011-2013 рр.

- ❖ поетапна реалізація довгострокових цільових програм: «Збереження бібліотечного фонду Національної історичної бібліотеки України», «Книжкові пам'ятки у складі бібліотечного фонду НІБ України», «Збережемо українську історію в українській книзі», «Створення АБІС НІБ України», «Створення страхового фонду на книжкові пам'ятки з фонду НІБ України»

Третій етап
2014-2015 рр.

- ❖ завершення програм;
- ❖ створення зведених каталогів «Книги бібліотеки Митрополита Флавіана у фондах НІБ України» та «Каталог бібліотеки П.П.Потоцького», які входили до фонду історичної бібліотеки в період її заснування, і були повернуті в НІБ України зусиллями Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України;
- ❖ складання ретроспективного науково-допоміжного бібліографічного покажчика «Історія України» на електронних носіях за період 1968-2015

Проект Концепції обговорено
на засіданні вченої ради НІБ України
23 жовтня 2009 року